

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05
у Національній академії внутрішніх справ
ДП-680 Київ, пл. Солом'янська, 1

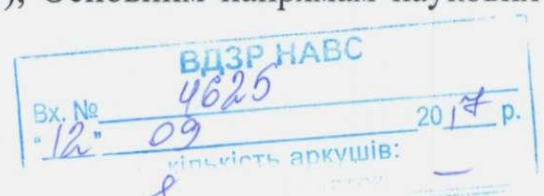
ВІДГУК

Офіційного опонента на дисертацію Шевченка Олександра Вікторовича «Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що дисертація присвячена спеціальним товарознавчим знанням, від використання яких залежить успіх розслідування злочинів у сфері економіки. Такі знання дозволяють правильно кваліфікувати, успішно розслідувати та розглядати в суді вчинені кримінальні правопорушення. Судово-товарознавча експертиза вважається найбільш поширеною, питома вага її в експертних підрозділах МВС України складає 12,6% від загальної кількості судових експертиз.

Аналіз практики використання спеціальних товарознавчих знань показав, що для успішного проведення досліджень на сучасному рівні, необхідне розроблення теоретичних, процесуальних та криміналістичних проблем з урахуванням специфіки норм чинного кримінального процесуального законодавства. Викладене зумовило актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами планами, темами. Обраний напрям дослідження базується на Стратегії національної безпеки, затвердженої Указом Президента України 26 травня 2015 р. № 287/2015, положеннях Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм КПК України (наказ МВС України від 8 серпня 2012 р. № 685), відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2015-2019 рр. (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основним напрямом наукових

досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014-2017 рр., схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2013 р. (протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 23 квітня 2010 р. (протокол № 6), уточнено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 28 березня 2017 р. (протокол № 7) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України (п. 1451, 2014 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний розгляд спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування, де представлено узагальнення і новий розгляд питань їх використання. В *першому розділі* роботи викладений розвиток наукових уявлень про товарознавчі знання. В історії їх інтеграції виділено три етапи: описово-емпіричний, інтеграційно-технологічний і науково-інформаційний. Проаналізований стан розроблення проблем використання спеціальних знань, надається їх поняття, досліджується зміст і особливості їх засвоєння спеціалістом-товарознавцем. *Другий розділ* присвячено організаційним та процесуальним засадам використання спеціальних товарознавчих знань в досудовому розслідуванні. Надається загальна характеристика форм їх використання, розглядається участь спеціаліста-товарознавця в проведенні слідчих (розшукових) дій, консультативна допомога спеціаліста-товарознавця (використовуються накопичені ним знання і досвід). В *розділі третьому* розглянуті судово-товарознавча експертиза у кримінальному провадженні, її поняття і види, порядок призначення і проведення, сформульовані рекомендації слідчим і суду щодо надання порівняльних матеріалів, узагальнено структуру постанови про її призначення і надаються правила оцінки висновку судово-товарознавчої експертизи як частини процесу доказування, а також перелік рішень слідчого, прокурора, слідчого судді, суду за результатами оцінки висновку експерта судово-товарознавчої експертизи.

Обґрунтування наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються поставленими автором та успішно вирішеними ним

завданнями. Вони в більшості своїй обґрунтовані також широким колом наукових джерел, законодавчих і нормативних актів (391) і є переконливими.

Достовірність і новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій забезпечені репрезентативною емпіричною базою дослідження: статистичні дані про злочини, зареєстровані Національною поліцією (органами внутрішніх справ) в Україні за період 1987–2016 рр., результатами діяльності Експертної служби МВС України за період 2001–2016 рр., матеріалами вивчення 810 висновків судово-товарознавчих експертиз із архівів ДНДЕКЦ МВС України, Київського, Тернопільського, Харківського НДЕКЦ МВС України за 2010–2016 рр., зведеними даними анкетування 54 експертів-товарознавців Експертної служби МВС України та 120 слідчих Національної поліції України.

Дисертація Шевченка О. В. відзначається науковою новизною, тому що вона є комплексним монографічним дослідженням, в якому на основі сучасних положень кримінального процесу, криміналістики і експертної практики розроблено процесуальні засади використання спеціальних товарознавчих знань в досудовому розслідуванні. На підставі одержаних результатів обґрунтовано низку положень, висновків і пропозицій, що мають суттєве значення для розвитку наукових положень використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування. До найбільш важливих таких положень слід віднести наступні:

- вперше запропоновано авторське визначення спеціальних товарознавчих знань як системи науково-обґрунтованих, загальновідомих, не правових, практикою апробованих знань, навичок і вмінь, набутих особою під час професійного навчання за спеціальністю «товарознавство», які використовуються для дослідження товарів, робіт і послуг з метою встановлення їх товарних властивостей, фактичного стану, вартості та іншої споживацької інформації в ході вирішення завдань кримінального провадження;

- розроблено класифікацію судово-товарознавчих експертиз за: ступенем узагальнення та субординацією; видом розв'язуваних задач; видами досліджуваного об'єкту;

- визначено предмет судово-товарознавчої експертизи;

– визначено судово-товарознавчу експертизу як процесуальну дію, сутність якої полягає у проведенні, за завданнями сторін кримінального провадження і суду, науково обґрунтованого дослідження судовим експертом-товарознавцем товарів, робіт і послуг, з метою встановлення їх товарних властивостей та іншої споживацької інформації у ході вирішення завдань кримінального провадження, із застосуванням системи методів, яке оформляється у вигляді висновку експерта;

– наукові рекомендації щодо призначення судово-товарознавчої експертизи у кримінальному провадженні;

– критерії, яким повинен відповідати висновок судово-товарознавчої експертизи: належності, допустимості, достовірності, достатності, доказового значення;

– напрями і форми використання спеціальних товарознавчих знань у кримінальному провадженні;

– форми участі спеціаліста-товарознавця у кримінальному провадженні;

– дістало подальший розвиток вчення про об'єкти судово-товарознавчої експертизи;

– положення про повноту товарознавчого дослідження;

– визначення поняття «спеціаліст» і його функції;

– перелік типових найбільш досліджуваних об'єктів судово-товарознавчої експертизи;

– положення про обставини, за яких надається консультативна допомога спеціаліста товарознавця сторонам кримінального провадження, на основі чого запропонована редакція ч. 1 ст. 71 КПК України;

– положення щодо доцільності проведення судово-товарознавчої експертизи в державних судово-експертних установах.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведене дослідження дало змогу сформулювати низку важливих положень кримінального процесу, криміналістики і судової експертизи, і запропонувати напрями їх вирішення. Це дозволяє надати науково-обґрунтовані висновки, які стали основною

для подальших наукових розробок використання спеціальних товарознавчих знань у досудовому розслідуванні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Матеріали дисертаційного дослідження впроваджені у практичну діяльність Національної поліції України щодо протидії злочинам у галузі товарознавства і фінансової сфери (акти впровадження Департаменту захисту економіки Національної поліції України від 21.02.2017 р.; Київського науково-дослідного інституту судових експертиз МЮ України від 23.02.2017 р.; Департаменту нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та координації правоохоронної діяльності Генеральної прокуратури України від 20.02.2017 р.; Національної академії внутрішніх справ від 14.01.2017 р. та 20.02.2017 р., юридичного факультету Європейського університету від 14.01.2017 р.).

Повнота викладу положень дисертації Шевченка О.В. Основні положення дисертації достатньо висвітлені і апробовані у вигляді доповідей і виступів на дев'яти науково-теоретичних і практичних конференціях, круглих столах, а також у 15 наукових публікаціях, серед яких п'ять у збірниках включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних питань, одна стаття – в зарубіжному науковому виданні, а також двох навчально-практичних посібниках.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків і списку використаних джерел (391), дев'яти додатків. Основний текст дисертації складає 216 сторінок.

Робота за планом і змістом розкриває назву дисертації, написана літературною українською мовою, в цілому грамотно. Структура роботи характеризується логічною послідовністю. Зміст її відповідає науковій спеціальності, за якою вона виконана. Автореферат і публікація автора в повному обсязі відображають основні положення дисертації. Цінним у теоретичному плані, і заслуговує на підтримку і схвалення є представлення автором спеціальних товарознавчих знань як об'єкта дослідження, стан розроблення їх проблем, а також організаційні та процесуальні засади використання в досудовому розслідуванні.

Дисертацію характеризує дискусійність питань, що розглядаються, і їх зв'язок з опитуванням експертів і слідчих. Підкреслюючи належний рівень виконаного дисертаційного дослідження, слід зазначити, що окремі положення і висновки автора викликають сумнів або мають дискусійний характер, а тому потребують додаткового аргументування:

1. Так, у підрозділі 1.3 розділі 1 (стор. 66-86 дисертації, стор. 9-10 автореферату), де надається поняття спеціальних товарознавчих знань, автору слід було зазначити, що цей термін виник у середині XIX століття, коли був прийнятий Статут кримінального судочинства Російської Імперії, стаття 112 якого згадує «обізнаних людей», які запрошуються для точного роз'яснення обставин справи. Стаття 326 зазначає, що в якості «обізнаних людей» можуть бути запрошені лікарі, фармацевти, професори, вчителі, техніки, художники, ремісники, скарбники тощо, які тривалими заняттями з будь-якої служби «набули особливої досвідченості». В сучасному законодавстві відсутнє визначення «спеціальні знання». Вчені надають багато таких визначень, які часто повторюються. Починаючи з О. О. Ейсмана, цей термін застосовується для позначення будь-якої можливої сукупності знань, за виключенням загальновідомих, а також знань у галузі права, пов'язаних з кримінально-правою оцінкою фактичних обставин справи і вирішенням питань процесуального характеру. М. Г. Щербаковський, Т. Д. Телегіна, О. П. Грішина, В. Ю. Шепітько та інші вчені, надають інші визначення поняття спеціальних знань. Вони розглядають спеціальні знання як сукупність систематизованих відмінностей або інформації з різних сфер людської діяльності, яка більш вірно відповідає філософському і гносеологічному трактуванню цього поняття. М. Г. Щербаковський визначає спеціальні знання як систематизована інформація з різних галузей теоретичної і практичної діяльності, котру набувають в результаті навчання та досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок ..., тобто уміння і навички не включає в спеціальні знання. Він також окремо визначає спеціальні знання спеціалістів і експертів, з чим не можна погодитися, бо будь-який експерт може бути використаний слідчим, прокурором або судом як спеціаліст і навпаки, спеціаліст у досудовому розслідуванні може пізніше стати експертом у

кримінальному провадженні. Розглядаючи структуру спеціальних знань, вчені виділяють її складові елементи (основні, базові, додаткові спеціальні знання, додаткові правові знання необхідні експерту для орієнтування в правовому полі кримінального судочинства, функції експерта, значення результатів експертного дослідження, правильне їх оформлення).

2. У підрозділі 3.1 розділу 3 (стор. 177-178 дисертації) автор зазначає, що за способом отримання розрізняють вільні та експериментальні зразки, і склав примірний перелік порівняльних зразків. Проте, автор не називає умовно вільні зразки, які відбираються в період події правопорушення, проте не пов'язані з ним.

3. У підрозділі 3.3 розділу 3 (стор. 198-199 дисертації) зазначено, що через відсутність у слідчих і суддів необхідних спеціальних знань, вони використовують для оцінки висновку спеціальну методичну літературу, проте не говориться про допомогу спеціаліста і допит експерта.

4. У вступі до дисертації (стор. 17), називається «статистичний метод» (групування, зведення, аналіз, кількісних показників), а потрібно «статистичні», як і «соціологічні», бо їх багато.

5. У підрозділі 2.1 розділу 2 (стор. 92 дисертації, стор. 5, 10 автореферату) зазначається, що однією із форм використання судово-товарознавчих знань, є безпосереднє використання їх слідчим. Однак, у дисертації не деталізуються, які саме товарознавчі знання може використовувати слідчий, і які процесуальні наслідки породжує така форма їх використання.

6. У розділі 1 дисертації (стор. 86 дисертації, стор. 14 автореферату) мова йде про формування методичних основ судово-товарознавчої експертизи, однак у цьому розділі даному питанню достатньо уваги не приділено.

Зазначені положення суттєво не впливають на загальну *позитивну оцінку дисертаційної роботи*, бо в більшості своїй мають дискусійний характер. Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що подана до захисту дисертація Шевченка Олександра Вікторовича на тему «Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування» відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 з відповідними наступними змінами, що пред'являються до кандидатських дисертацій, а її автор Шевченко Олександр Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент –
професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики юридичного факультету
Європейського університету
доктор юридичних наук, професор

Н. І. Клименко

«5» вересня 2017 р.

